

ĀRVALSTU INVESTĪCIJU NOZĪME LATVIJAS EKONOMIKĀ

Abstract

The significance of foreign investments in the economy of Latvia

Each country's, also Latvia's, important aim is to do its economy competitive in the world market. One of the most effective instruments to reach this aim is attracting of foreign direct investments. Foreign direct investments are obviously essential to international integration. Alongside of financial resources attraction of foreign direct investments helps to promote the recipient of investments state economy, inculcating new technologies. Since restoration of independence and joining the European Union (EU) Latvia has rapidly attracted foreign capital. It can be explained with the mutual advantageous. Under influence of the crises of the last years the attachment of the foreign direct investments has diminished. The article analyses the dynamics of influence of direct foreign investments to Latvian economy during the period from year 2004 to 2010.

Atslēgas vārdi: investīcijas, investīciju piesaistīšana, ārvalstu kapitāls.

Mūsdienu apstākļos jebkuras valsts ekonomikas izaugsme lielā mērā ir saistīta ar modernu ražošanas līdzekļu un tehnoloģiju paātrinātu ieviešanu. Efektīva investīciju piesaiste valsts ekonomikā ir noteicošais faktors, kas rada labvēlīgus apstākļus ekonomiskās krīzes situāciju pārvarēšanai, tautsaimniecības strukturālajām pārmaiņām, reģionālās attīstības un tehniskā progresa veicināšanai, kas savukārt ir pamats stabilai ekonomikas izaugsmei.

Kopš neatkarības atjaunošanas un iestāšanās Eiropas Savienībā (turpmāk ES) Latvija ir strauji piesaistījusi ārvalstu kapitālu. Straujo investīciju dinamiku nodrošināja vairāki faktori, īpaši tādi kā finanšu sektora stabilitāte, uzņēmējdarbības vides nepārtrauktā pilnveidošanā, augsts iekšzemes pieprasījums, samērā zemas procentu likmes, kā arī vienlaikus relatīvi zems nodokļu slogs un ražotās produkcijas noieta pieaugums. Globālās finanšu krīzes iespaidā ārvalstu kapitāla plūsmas Latvijas ekonomikā būtiski samazinājās.

1.tabula

Ārvalstu investīcijas Latvijā 2004.g. -2009.g. (milj.latu)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Uzkrātās ārvalstu investīcijas (gada beigās) - pavisam, milj. latu	8 720.3	11323.9	15915.7	22846.9	24928.1	24154.1
ārvalstu tiešās investīcijas, milj. latu	2 336.8	2 923.0	4 007.2	5148.4	5766.2	5673.4
portfeļieguldījumi, milj. latu	534.0	663.2	857.3	851.7	852.1	851.2
atvasinātie finanšu instrumenti, milj. latu	14.0	18.4	32.3	53.2	88.3	75.9
citi ieguldījumi, milj. latu	5 835.5	7 719.3	11018.9	16793.5	18321.4	553.6
uzkrātās ārvalstu investīcijas uz vienu iedzīvotāju, latos	3 780.9	4 935.0	6 976.6	10060.7	11023.8	742.8
Gada laikā saņemtās ārvalstu tiešās investīcijas: pavisam; milj. latu	343.9	399.1	932.1	1158.1	644.0	47.6
gada laikā saņemtās ārvalstu tiešās	148.7	173.5	407.4	508.8	284.2	21.1

investīcijas uz vienu iedzīvotāju, latos						
gada laikā saņemtās ārvalstu tiešās investīcijas procentos pret iekšzemes kopproduktu	4.6	4.4	8.3	7.8	4.0	0.4

Avots: LR Centrālā statistikas pārvalde

Līdz 2008.gadam ir novērojams straujš investīciju pieplūdums Latvijā. Tas lielākoties bija saistīts ar Latvijas ekonomikas tempu kāpumu pēc iestāšanās ES. Tomēr 2009.gadā ir novērojams drastisks samazinājums. Svarīgākais rādītājs ir gada laikā tika saņemtas ārvalstu investīcijas 47.6 mljn.vērtībā, kas salīdzinot ar 2008.gadu samazinājās par 92%. Investīciju korekcijas dziļumu Latvijā pastiprināja uzņēmumu lielie parādu, kas bija izveidojušies straujās izaugsmes gados, kā arī Latvijas banku sistēmas kredīspējas pasliktināšanās. Investīciju vides pasliktināšanās, zems iekšējais un ārējais pieprasījums negatīvi ietekmēja investēšanas procesus. Samazinājās arī uzkrāto ārvalstu investīciju skaits uz vienu iedzīvotāju – ja 2008.gadā tie bija 11023 Ls, tad 2009.gada tikai 742 Ls, kas ir par 93% mazāk. 2009.gadā saņemtās investīcijas veidoja tikai 0.4% no IKP, bet gadu iepriekš rādītājs sastādīja 4.0%. Tomēr, ja analizēt uzkrāto ārvalstu investīciju kopsummā, tad 2009.gadā tās samazinājās par 3.1%. Lielākais samazinājums notika citu ieguldījumu grupā – par 96%.

Sīkāk analizējot investīcijas Latvijas ekonomikā, redzams, ka laika posmā no 2004. līdz 2009.g.uzkrātās investīcijas Latvijā reģistrēto uzņēmumu pamatkapitālā pieauga.

2.tabula

Ārvalstu investīcijas Latvijā reģistrēto uzņēmumu pamatkapitālā sadalījumā pa darbības veidiem 2004.g.- 2009.g. (milj.Ls)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Pavisam	1291.5	1386.5	1747.6	2301.5	2532.5	3362.4
Lauksaimniecība, mēdniecība un mežsaimniecība	19.9	21.2	17.8	32.6	67.7	79.3
Zvejniecība	0.14	0.15	0.15	0.5	0.4	0.4
Rūpniecība	229.4	249.8	249.7	293.9	313.2	355.9
Būvniecība	12.7	16.3	16.3	32.0	47.0	46.5
Vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība; auto, moto, sadzīves priekšmetu un aparatūras remonts	189.7	196.6	210.4	233.9	283.9	364.7
Viesnīcas un restorāni	18.4	20.1	21.4	27.9	38.2	60.5
Transports, glabāšana un sakari	193.6	198.0	200.5	245.0	290.0	317.9
Finanšu starpniecība	265.3	310.3	446.1	742.3	748.0	1268.5
Operācijas ar nekustāmo īpašumu, noma un cita komercdarbība	297.3	314.6	350.9	459.0	517.2	670.4
Valsts pārvalde un aizsardzība, obligātā sociālā apdrošināšana	1.1	0.9	0.93	0.48	0.0	-
Izglītība	0.7	0.5	0.5	0.5	4.2	4.1
Veselība un sociālā aprūpe	0.011	0.005	0.007	0.002	0.0	0.003
Sabiedriskie, sociālie un individuālie pakalpojumi	11.7	13.1	12.2	19.2	24.6	45.4

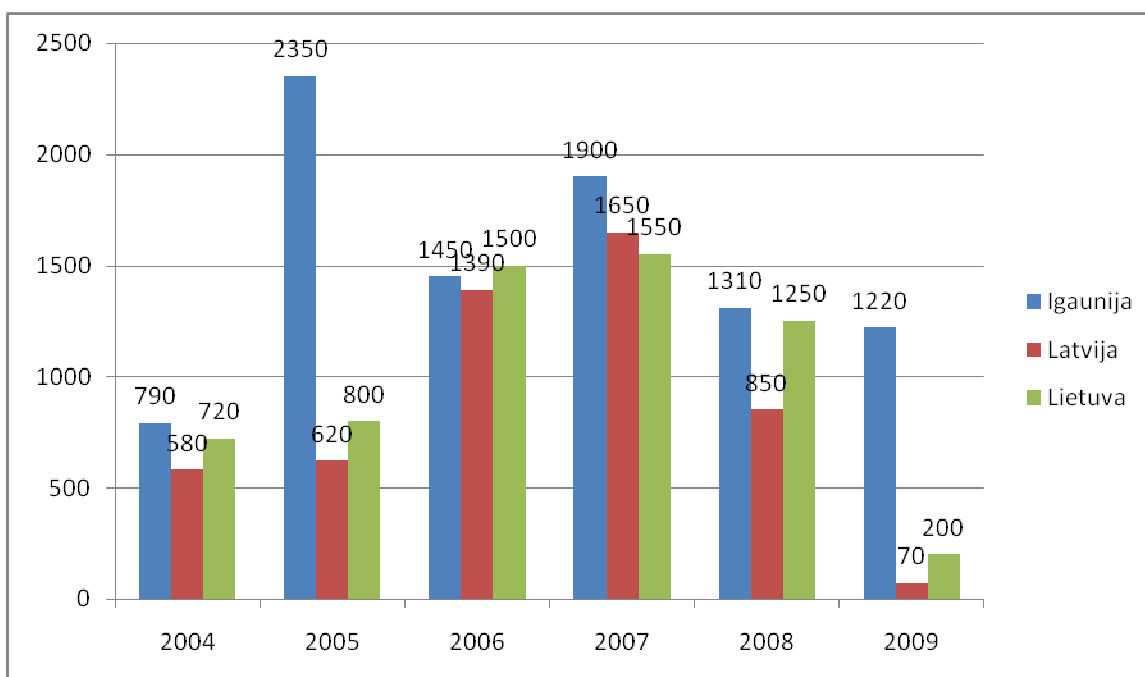
Avots: LR Centrālā statistikas pārvalde

Analizējot ārvalstu investīciju struktūru, jāsecina, ka 2009.gadā 38% no visām investīcijām piesaistīja finanšu sektors, 19% operācijas ar nekustāmo īpašumu, noma un cita komercdarbība. Salīdzinot ar 2008.gadu, finanšu starpniecības īpatsvars kopējās investīcijās pieauga no 29.5% līdz 38%, bet nekustāmā īpašuma sektora īpatsvars samazinājās par 1%. 2009.gadā gandrīz divās reizēs palielinājās investīciju apjoms sabiedriskajā un sociālajā sfērā, kā arī HOREKA uzņēmumos. Lielākie investori uzņēmuma pamatkapitālos ir ES dalībvalstu investori. Neatkarīgo valstu savienības (turpmāk NVS) valstu investori arī regulāri investē Latvijas uzņēmumu pamatkapitālos, 2009.gadā investējamo līdzekļu kopsumma pieauga par 7%. Arī pārējo valstu investīcijas 2009.gadā, salīdzinot ar 2008.gadu, pieauga – par 39.8%.

Kaut gan ārvalstu tiešo investīciju ieplūde arī citās Baltijas valstīs samazinājās, tomēr jāsecina, ka investīciju apjomi krasi atšķiras.

1.attēls

Ārvalstu tiešo investīciju ieplūde Baltijas valstīs 2004.g. – 2009.g. (vidēji gadā, milj.eiro)

Avots: Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību 2009. 54.lpp.

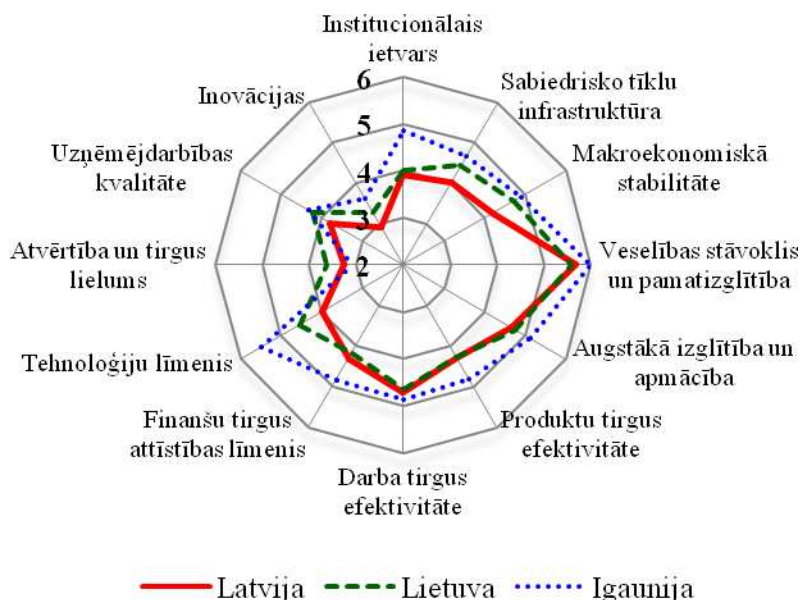
Igaunijas liberālā ekonomika un ērtā uzņēmējdarbības vide ir veicinājusi ārvalstu tiešo investīciju pastāvīgu pieaugumu. Pēdējo 15 gadu laikā Igaunija bijusi viena no vadošajām Centrāleiropas un Austrumeiropas valstīm investīciju piesaistes ziņā. Vairāk nekā 50% no Igaunijas eksporta veido ārvalstniekiem piederošo uzņēmumu ražojumi. Igaunijā 2009. gadā, salīdzinot ar 2008. gadu, ienākošo ĀTI apjoms bija tikai par 8,6% mazāks, ko noteica

nozīmīgie ieguldījumi finanšu starpniecības nozarē. Salīdzinot ar Lietuvu un Latviju, 2009.gadā Igaunijā saņemtās ārvalstu tiešās investīcijas ir attiecīgi 6.1 un 17.43 reizēs lielākās. Lietuva, līdzīgi kā Latvija, 2009.gadā piedzīvoja strauji ĀTI samazināšanos (par 80%), tomēr, salīdzinot investīciju apjomus 2009.gadā, Latvijas piesaistītās investīcijas veido tikai trešo daļu Lietuvas investīciju.

Ekonomiskā krīze smagi skārusi Latvijas ekonomiku. Krīzes ietekmes dziļumu Latvijā pastiprina ārējā sektora izteiktā nesabalansētība, kas izveidojās iepriekšējos straujās izaugsmes gados. Būtiskais privātā patēriņa un investīciju pieaugums, kas notika straujākos tempos nekā kopējā ekonomiskā izaugsme, lielā mērā balstījās uz nozīmīgu ārējā kapitāla ieplūdi caur banku sektoru. Izsīkstot finanšu ieplūdei, notika straujš privātā patēriņa un investīciju samazinājums. Valdībai īstenojot budžeta deficīta ierobežošanas politiku, īstermiņā palielinās arī spiediens uz iekšējā pieprasījuma samazināšanos un iekšējā tirgus sašaurināšanos. Veicot budžeta konsolidāciju, valdība pieņēma nepopulāros lēmumus - valsts izdevumus samazināšana un nodokļu palielināšana, kas krīzes apstākļos samazina patēriņu, palielina ēnu ekonomiku un gala rezultātā samazina nodokļu ieņēmumus, kā arī veido nekonkurētspējīgo tirgus vidi uzņēmējiem, sadārdzinot preču un pakalpojumu cenu. Līdz ar to Latvija kļūst nepievilcīga ārējiem investoriem.

Analizējot Latvijas konkurētspēju, 2009.gada Pasaules ekonomikas foruma *Globālās konkurētspējas indeksa* reitingā Latvija ir ierindota 68.vietā 131 valsts vidū. Pēc vietas reitingā Latvija būtiski atpaliek no vairākām ES dalībvalstīm. Lietuva un Igaunija ir ierindotas attiecīgi 53. un 35.vietā. Latvijas konkurētspēju globālajā ekonomikā mazina vairākas jomas, kurās pasaules konkurētspējas indeksa reitingā Latvija ir ierindota valstu saraksta beigu daļā. Piemēram, ceļu kvalitāte – 85.vieta, sabiedrības uzticamība politiķiem – 102. vieta, mazo akcionāru interešu aizsardzība – 83.vieta. Turpretim Lietuvas un Igaunijas pozīcijas ir daudz labākas, bet dažas jomas tiek vērtētas kā konkurences priekšrocības, piemēram, Igaunija pēc infrastruktūras kvalitātes reitingā ieņem 34.vietu.

Baltijas valstu salīdzinājums pēc Globālas Konkurētspējas indeksa reitinga 2009.g.

Avots: Pēc Ekonomikas Ministrijas datiem

Latvijas ekonomikas turpmāko attīstību noteiks tas, cik efektīvi tiks izmantoti esošie ražošanas resursi un spējas paplašināt ārējos noieta tirgus. To lielā mērā nosaka inovācijas. Kā liecina pētījuma rezultāti, Latvija pēc tehnoloģiju piesaistes rādītāja ir ierindota 88.vietā, gandrīz trīs reizes zemāk, nekā Igaunija (29.vieta). Vāja ir arī saikne starp piesaistītajām ārvalstu tiešajām investīcijām un tehnoloģiju pārnesi – 93.vieta (Igaunija atrodas 29.vietā). Inovācijas ir viens no noteicošākajiem ekonomiskās attīstības faktoriem uz zināšanām balstītas ekonomikas modeļa veidošanai. Latvijai ir ļoti zems vērtējums gan pasaules valstu, gan arī kaimiņvalstu starpā. Īpaši jāatzīmē klasteru zemais attīstības līmenis (113.vieta), zemā pētniecības institūciju kvalitāte (66.vieta), kā arī vājā augstskolu un nozaru sadarbība pētniecības jomā (86.vieta).

Latvijas ekonomikas struktūra ir ar zemu rūpniecības īpatsvaru un maz efektīvu valsts pārvaldi, izglītības un veselības sistēmu, tāpēc krīzes pārvarēšanā un ekonomiskās izaugsmes atjaunošanā nav iespējams iztikt bez kardinālām reformām, kuras skar tādus procesus kā budžeta konsolidācija, finanšu sektora stabilizācija un tautsaimniecības restrukturizācija. Kā atzīst eksperti, lai uzlabotu konkurētspēju un padarīt Latvijas tirgu pievilcīgu investoriem,

Latvijas ekonomikā pašlaik dominējošais modelis ir jāmaina no darbietilpīgas uz zināšanām balstītu ekonomiku.

Bibliogrāfija

1. Titarenko D., *Investīcijas kā Latvijas ekonomikas izaugsmes faktors*. Rīga: Transporta un sakaru institūts, 2006. 151 lpp.
2. Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību. Rīga: 2010.gada jūnijs, 140.lpp.
3. Latvijas uzņēmējdarbības vides izvērtējuma un reformu ziņojums. Ekonomikas Ministrija, Rīga, 2009., 69.lpp.
4. Statistikas dati
<http://data.csb.gov.lv/DATABASE/ekfin/Ikgad%C4%93jie%20statistikas%20dati/Invest%C4%ABcijas/Invest%C4%ABcijas.asp>